

ÀLVAR MARTÍNEZ I VIDAL
MIQUEL MORENO I VERNIS

L'HOSPITAL GENERAL DE VALÈNCIA, DESTINATARI DEL "SEGREST DE POBLET"
DESPRÉS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet 7-9 de juny de 1985
Actes, Volum II

El pare Agustí Altisent, en cloure la seva exemplar *Història de Poblet*, confessava que l'havia hagut de bastir sobre una bibliografia absolutament insuficient. Havia hagut de partir -deia- gairebé de zero. El risc corregut no fou debades i avui, sortosament, disposem d'un instrument útil per conèixer el passat de l'abadia de la Conca de Barberà (1).

Ara que ens separen poc més de deu anys de la publicació d'aquest llibre, la nostra aportació voldria inscriure's dintre el desig del pare Altisent, de proseguir en el coneixement de la història de Poblet. Concretament, pretenem d'estudiar un aspecte de les múltiples relacions entre el monestir i les terres valencianes després de la Guerra de Successió.

Des de 1287 i com a resultat de la permuta que Alfons III feu per recobrar per a la corona la vila i el castell de Piera, Poblet obtingué, a canvi, el priorat-hospital de Sant Vicent de la Roqueta; un priorat, mai no convertit en abadia, molt ben dotat econòmicament que, en passar a mans del monestir, estenia els dominis de Poblet per terres valencianes (2).

La Guerra de Successió fou un moment especialment difícil en la vida del priorat de Sant Vicent, el qual, pel seu manifest austracisme, sofrí la repressió dels vencedors. Els frares, sota l'acusació d'ésser intermediaris de l'enemic, hi foren expulsats, i Felip V ordenà el segrest dels béns de la comunitat, cosa que, de rebot, havia de perjudicar la malparada economia del monestir de Poblet (3).

Ara bé, tot i no ser un conflicte bàsicament religiós, l'estament eclesiàstic valencià es va veure implicat en la causa austracista. La seva actitud majoritària de suport a les pretensions dinàstiques de l'Arxiduc Carles d'Àustria fou evident, inclús abans d'esclatar la guerra. Les ordes religioses, com les dels caputxins, franciscans, agustins i cistercencs, foren pioners en qüestionar la legitimitat de Felip V com a rei. Tanmateix, al bàndol contrari, prestaren suport a la causa borbònica certes comunitats religioses, com la Companyia de Jesús i alguns convents femenins, de clara vinculació aristocràtica (3).

Al Decret de Nova Planta seguí una política implacable de confiscacions dels bens dels rebels i de tots aquells "que residen en la obediencia de los enemigos". A més, les necessitats de continuar la guerra a Catalunya dugueren a Felip V a gravar el poble valencià amb nous impostos. (4).

Tanmateix, no totes les institucions valencianes es van veure igualment afectades per la política represora, ni pels dictats homogenitzadors de la Nova Planta. L'Hospital General de València, sens dubte el més important establiment assistencial i benèfic de la ciutat, va rebre de Felip V un excepcional tracte de favor.

L'HOSPITAL GENERAL DE VALÈNCIA: UN TRACTE DE FAVOR

Creat en 1512 a partir de la fusió dels antics hospitals medievals, la seva fundació respon a la mentalitat burgesa i ciutadana del renaixement valencià (5).

Com per a la resta de les institucions autòctones, la Guerra de Successió va significar per a l'hospital el moment més crític de la seva història. Però, com a excepció dins la política de reformes mampresa pel primer monarca borbó, l'Hospital General de València conservà els seus privilegis i furs d'ençà la fundació. Així, Felip V, a més de respectar l'estructura general d'aquesta institució, va confirmar i ampliar el seu ordenament jurídic amb diversos decrets promulgats en 1708 i 1709 (6).

El 10 de maig de 1708, el rei confirmava a Jeroni Frigola, ardiaca major i canonge de l'església metropolitana, en el seu càrrec de "Visitador Regio", però donant-li àmplies facultats per introduir les reformes que creïés necessàries, tot delegant en la figura del Visitador el poder reial de forma continuada (7). Tal vegada encara tinguin més importància pel que fa al manteniment dels privilegis acumulats al llarg dels dos-cents anys d'existència, els dos decrets del 13 d'agost de 1709, pels quals, a més de revalidar el règim jurídic, el rei afavoria l'hospital amb la donació de béns provinents de les confiscacions i segrests fets als rebels i sediciosos del Regne.

Per la Cèdula dirigida a la Chancilleria de València el 17 de març de 1708, Felip V fa, per primera vegada, a l'hospital destinatari principal dels "bienes confiscados à rebeldes de essa Ciudad, y Reyno, y con especialidad en los de los Eclesiasticos, y en defecto de estos en los demas que hubiese..." (8). En aquesta mateixa Cèdula consta que havia de ser assignat a l'hospital "tres mil doblones de à dos escudos de oro con prelación y preferencia a todos los demas Acreedores de mercedes que se hubieren hecho y sin prorratio, ni disminucion alguna para ayuda à su manutencion, y alibio de los enfermos de él..." (9).

Com que no s'havia fet efectiu el cobrament dels diners promesos i, trobat-se l'Hospital carregat de deutes, el dia 14 d'agost de 1709 el rei confirmà i amplià la Cèdula anterior, i ordenà que es dugués a la pràctica els mandats que s'hi contenien, incloent-se també els béns segrestats. Per fer-ho realitat, el monarca manà als funcionaris de la Chancilleria que "de lo que tuvieren en su poder, ò en adelante entrase de rentas, efectos y productos confiscados à Eclesiasticos rebeldes, y tambien en los sequestrados à Prevendados, y Eclesiasticos, que residen en la obediencia de los enemigos, se paguen al Hospital General de essa Ciudad los 3000. doblones de à dos escudos de Oro, que les estan concedidos por una vez por la razon referida de la Cèdula, que à esse fin se le ha librado". La resolució reial inclou també els béns dels rebels no eclesiàstics:

"... en falta de bienes confiscados, y sequestrados à otros Eclesiasticos respectivamente, se satisfaga, lo que se pudiese de ellos, y de los otros demas bienes confiscados, y sequestrados à seglares, con preferencia à todo lo librado de la calidad de obras pias, para que por este medio logre el Hospital el alibio que desea, y asistencia de sus enfermos, que assi es mi voluntad." (10).

EL SEGREST DELS BENS DE POBLET

Sis anys més tard del segon apremi no havia estat cobrada encara la totalitat de la quantitat promesa. Per tant, l'Hospital alçà una instància al rei sol·licitant "los seis mil pesos que no habia podido cobrar en bienes confiscados donde se le libraron", és a dir, en la Chancilleria. La corresponent resolució del 25 de setembre de 1715 dictava que el pagament adeuat provingués "de lo que queda en el sequèstro del Monasterio de Poblet, y que lo que esto importase, se pague à este Hospital en cuanta de los expresados seis mil pesos, y no habiendo bastante en este efecto se les satisfarà el resto en el producto de la Mitra de essa Ciudad..."(11).

Aquesta volta el pagament, encara que incomplet, es feu efectiu. Tenim constància de que el dia 10 d'Octubre de 1715 el Clavari, -administrador principal de l'Hospital-, apuntava en la secció de "Rebudes extraordinaries" del "Llibre Machor (sic) de la Claveria del Hospital regida per Juan Baptiste Ramon en lo any 1715 en 1716":

"A dits (10 d'octubre de 1715) cobrí del Sacrest de Poblet per partida de taula 1864. 9. 5 a conte de les sis mil lliures) que Sa Magestat ha manat pagar a compliment de les 12000 Lliures de que feu gracia." (12)

Aquestes quantitats concorden amb les que consten al "Contralibre Machor (sic)":

"A dits (10 d'octubre de 1715) cobrà del Secrest de Poblet ab partida de taula de 7 dels corrents = 1864. 9. 5 à conte de les 6000 LL. que es restaven devent al espital de la gracia de les 12000 Ll. que li feu Sa Mag. que Deu guarde en lo any de 1709". (13)

Però, a quin segrest fa referència la documentació trobada a l'arxiu de l'Hospital General de València?

Ens inclinem a pensar que, si bé és cert que Poblet es va veure implicat per moltes raons en la causa austracista, el segrest del que parlen els documents aportats no correspon al monestir de la Conca, sinó al priorat de Sant Vicent, a les afores de València.

Sabem que l'abat Dorda fou un dels més fermes suports que l'Arxiduc Carles va tenir a Catalunya. Quan fou proclamat rei a Barcelona, Dorda hi anà a prestar-li obediència i, degut a la confiança de que es feu mereixedor, va rebre del pretendent importants càrrecs. L'abat es va haver d'absentar de Poblet i s'instal·là a la Cort, acompanyant l'Arxiduc en tots els seus desplaçaments. De viatge cap a Lleida i Saragosa, En Carles visità Poblet la primera setmana de juliol de 1706.

L'abadiat Dorda, que havia d'haver acabat en 1707, es va perllongar fins a setembre de 1708. L'elecció abacial, però, tampoc no s'arribà a fer i restà de superior al monestir fins a 1713 fra Baltasar Fontanilles amb el títol de prior-president. (14)

Fontanilles va haver de salvar la difícil cojuntura que se li presentava per un costat, mantenir l'equilibri econòmic en uns moments de precarietat i, per un altre, preservar el monestir dels avatars de la guerra. L'arribada de molts religiosos desterrats o fugitius de les comunitats cistercenques d'Aragó i València augmentava les despeses. Les tropes d'un i altre

bàndol passaven sovint per Poblet i calia donar-les-hi acollida. A més a més, Fontanilles va haver de fer front a la pèrdua d'una de les fonts d'ingressos més important de la comunitat: el segrest del priorat de Sant Vicent de València (15). Sota l'acusació de servir d'intermediaris de l'enemic, els frares de la Roqueta van haver d'abandonar l'ur convent (16). Més tard el mateix Fontanilles passaria a València, on fou prior de Sant Vicent fins a 1720, any en que seria elegit abat de Poblet per al quadrienni següent. (17)

Encara que no podem extraure conclusions definitives, creiem que seria molt difícil que amb l'expressió "segrest de Poblet" hom pogués referir-se al monestir de la Conca. Hi ha motius suficients per a pensar que amb aquesta expressió la documentació trobada fa referència al segrest dels béns del domini més important que Poblet tenia a les terres valencianes: el priorat de Sant Vicent de la Roqueta.

Sembla més natural que, per pura proximitat geogràfica, l'Hospital general de València fos el destinatari del segrest del priorat de Sant Vicent de la Roqueta. Per un altra banda, la comunitat de Poblet en el període (1708-1713) que va ser regida per Fontanilles, no es va identificar tan plenament amb la causa austracista, -excepció feta de Dorda i els seus més pròxims-, com la del priorat de Sant Vicent, com ho prova el fet de que els monjos no fossin represaliats amb l'expulsió del monestir. A més a més, seria impensable que si Fontanilles hagués estat sospitós d'austracisme durant la guerra, hagués arribat després a ésser, primerament, prior de Sant Vicent fins a 1720 i, a continuació, abat de Poblet.

Encara hi ha una altra raó al nostre favor. L'abat Escuder aconseguí, al començament del seu abadiat quadriennal (1731-1737), que fos aixecat el segrest dels dominis de Poblet a Catalunya. Abans d'acabar l'abadiat, Escuder obtingué també l'aixecament del segrest que pesava sobre els dominis de Poblet a València (18). És, per tant, ben fàcil de creure que les quasi dues mil lliures del "segrest de Poblet" -la data de l'ingrés que figura en els llibres de contaduria de l'Hospital, com hem vist, és del 10 d'octubre de 1715- provinguin del priorat de la Roqueta.

Un altra qüestió podriem plantejar-nos-en encara: tornaren aquests diners alguna vegada a llurs propietaris? Caldria considerar dues oportunitats en les que la devolució fou possible. La primera, després de l'aixecament del segrest dels béns del priorat de Sant Vicent en l'última part de l'abadiat d'Escuder; la segona, quan en els tractats de Viena de 1725 Felip V i En Carles, aleshores emperador d'Àustria, arribaren a un acord, pel qual el borbó era reconegut com a rei d'Espanya a canvi del reconeixement dels títols nobiliaris que l'Arxiduc havia atorgat quan la Guerra de Successió i de la restitució dels béns dels exiliats. (19)

BIBLIOGRAFIA

1. ALTISENT, A. (1974) *Història de Poblet*. Espluga de Francolí, Abadia de Poblet, 706 pp.
2. ALTISENT, A. (1974), *op. cit.*, pp. 106-111, 235-237; DEL ARCO, R.(1935), Un abaciologio inédito de Poblet, *Universidad*, 12/4, p.865.
Sobre el priorat-hospital de Sant Vicent de la Roqueta mireu: ZARAGOZA RUBIRA, J.R.(1962), Breve historia de los hospitales valencianos, *Med. Esp.*, 47/275, p.153; BURNS, R.I.(1967), Un monasterio-hospital del siglo XIII: San Vicent de Valencia, *Anuario de Estudios Medievales*, 4, 75-108.
3. ALTISENT, A. (1974), *Op. cit.*, p. 539; PEREZ APARICIO, C.(1978), el clero valenciano a principios del siglo XVIII: la cuestión sucesoria. *Estudios de historia de Valencia*, Valencia, Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Valencia, p. 277.
Per conèixer millor les característiques de la Guerra de Successió al País Valencià vegeu els treballs de Carme Pérez Aparicio, dels quals teniu una bona síntesi en el seu llibre *De l'alçament malet al triomf botifler*, València, Eliseu Climent, 190 pp.,1981.
4. PEREZ APARICIO, C.(1978), p. 252.
5. GALLENTE, M.(1982), El proceso de unificación de los Hospitales valencianos, *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*, Valencia, Universidad de Valencia, pp. 69-84.
6. PESET REIG, M.; PESET REIG, J.L.(1969), Felipe V y el Hospital Real y General de Valencia, *Med.Esp.*, 61/363, pp.405-414.
7. PESET REIG, M.; PESET REIG, J.L.(1969) p.408.
8. En l'actualitat, l'arxiu de l'Hospital General de València es troba ubicat en l'Arxiu de la Diputació Provincial, del que constitueix un fons apart. El designarem amb les sigles A.H.G.V.
A.H.G.V., *Registro de Reales ordenes*, IV-4-1/3, f. 175¹.
9. A.H.G.V., *Registro de Reales Ordenes*, IV-4-1/3, ff. 175¹-176.
10. A.H.G.V., *Registro de Reales Ordenes*, IV-4-1/3, ff.192-194.
11. A.H.G.V.,*Registro de Reales Ordenes*, IV-4-1/3, ff. 449¹-450¹.
12. A.H.G.V., *Llibres de Conte i Raó*, V-1/648, f. 67.
13. A.H.G.V., *Llibres de Conte i Raó*, V-1/649, f. 67.
14. ALTISENT, A.(1974), p. 539; DEL ARCO GARAY, R. (1935), pp.273-276.
15. ALTISENT, A. (1974), p. 539.
16. PEREZ APARICIO,C. (1974), p. 277.

17. ALTINSENT, A. (1974), p. 542.
18. ALTISENT, A. (1974), p. 540.
19. REGLÀ, J. (1969), Del redreçament a la Guerra de Successió (1659-1714), *Història de Catalunya*, Barcelona, Ed. Aedos, pp. 79-93.